

זה מקולקל ולכן צריך לתקן

אנו נוטים להאשים את הפוליטיקאים בירידת כוחו של בית המשפט, אך הקמפיין לא היה זוכה לכזאת הצלחה, אלמלא מערכת המשפט התנהלה בעצמה בדרכים שהביאה לפגיעה באמון הציבור בה. בין משכן הכנסת לבית המשפט העליון מפרידים פחות מ-500 מטר, אין סיבה שיפרידו ביניהם עולמות

ינוב כחן / 11/01/2022

האזינו לכתבה 4 דקות

בבחירה בין הסתכלות על הכוס כחצי ריקה או חצי מלאה, למחזיק הכוס יש נטייה לראות דברים באור חיובי. כך הדבר גם עם אמון הציבור בבית המשפט העליון כפי שמראה מדד הדמוקרטיה הישראלית שפורסם בסוף השבוע האחרון. אנשי מערכת המשפט יעדיפו להתכשם מכך שביית המשפט העליון נמצא במקום השלישי מבין מוסדות השלטון, אחרי צה"ל ונשיא המדינה. אך כמי שטובתה של מדינת ישראל נמצאת בראש מעיניהם, עליהם להיות דווקא מודאגים משיעור התמיכה שעומד על 41 אחוז בלבד.

אנו נוטים להאשים את הפוליטיקאים בירידת כוחו של בית המשפט, ואכן כמו שאומרת אופירה-מה ששלהם, שלהם. אי אפשר לקחת את זה מהמערכת הפוליטית, ולא באמת ניתן להתעלם מהקמפיין שנערך בשנים האחרונות כנגד מוסדות החוק והסדר במדינת ישראל על ידי פוליטיקאים, קמפיין שחלקו נובע מאידאולוגיה וחלקו נובע מאינטרסים אישיים. אך הקמפיין הזה לא היה זוכה לכזאת הצלחה, אלמלא מערכת המשפט התנהלה בעצמה בדרכים שהביאה לפגיעה באמון הציבור בה.

נשיאת העליון השופטת חיות (צילום: פלאש 90, אולביה פיטוסי)

העדר שקיפות, גישת "אני ואפסי עוד" בה נוקטים חלק מהשופטים ומחשבה ש"זה לא מקולקל, אז למה לתקן", מסייעים לאלה שמבקשים לקעקע את מעמד מערכת המשפט.

את נקודת המבט הזאת ביטא השבוע כבוד השופט בדימוס חנן מלצר, לשעבר המשנה לנשיאת בית המשפט העליון, בדבריו בשבוע שעבר בכנס על כללי המשחק של הדמוקרטיה שנערך באוניברסיטת רייכמן. השופט מלצר טען שאין צורך בהסדרה של כללי המשחק, קרי חקיקת חוק-יסוד: חקיקה, מכיוון שהמצב הנוכחי טוב מספיק בעיניו - אין טובים מהשופטים להכריע בשאלות חוקתיות וגם אם אין חוק מפורש שמעניק לבית המשפט סמכות

לפסול חוקים, לא כל שכן חוקי יסוד, הרי שהנוהג הקיים צריך להימשך. השופט בדימוס אף נתלה במסורת המשפטית האמריקאית כדי להצדיק את המצב הקיים, תוך שהוא מתעלם משתי נקודות. הראשונה היא שהעקרונות המשפטיים במדינת ישראל לקוחים דווקא מהמשפט הבריטי ולא האמריקאי, והשנייה היא שקשה מאוד להחיל את הכלל האמריקני מ-1788 על ישראל של 2022. קשה עד בלתי אפשרי.

כיום, גם אם בית המשפט אוהב לראות את עצמו הנוף שנמצא מעל למשחק הפוליטי והציבורי, הרי שבמציאות הוא לא רק שחקן אלא אפילו שחקן מרכזי. המגרש הציבורי כולל שלושה שחקנים- הכנסת/ממשלה, הציבור, וכן- גם בית המשפט. וככל שיכירו שופטינו מוקדם יותר שההתנהלות שלהם במגרש הציבורי היא קריטית ומשמעותית לחיזוק מעמדה של מערכת המשפט- כן ייטב.

עלינו לקוות שהנישה שהציג השופט מלצר אינה רווחת בקרב שופטי ישראל, ושכעת עם חילופי הדורות תחלחל ההבנה בחשיבות העמוקה של אמון הציבור, וביכולת של בית המשפט עצמו לבנות את האמון הזה. האופטימיסטים שבינינו יזהו לכך כבר סימנים בשטח. שתי נשיאות בתי המשפט העליון האחרונות, השופטות מרים נאור ואסתר חיות, שכרו יועצי תקשורת מתוך הבנה בחשיבות הקשר עם הציבור. הנשיאה חיות אף הכריזה לאחרונה כי פסקי דין והחלטות בבתי משפט השלום והמחוזיים יועברו בשידור חי, בתיקים שמעוררים עניין ציבורי, זהו צעד בכיוון הנכון, אך אינו מספיק.

אך לצד הצעדים הקוסמטיים, יש לפעול לשינוי מהותי. הצעד החשוב ביותר להקטנת החיכוך בין הרשויות ובנייה מחדש של אמון הציבור, יהיה חקיקת חוק-יסוד: החקיקה. חוק מפורש שיקבע את האיזונים והבלמים בין רשויות השלטון ועניק לרשות השופטת סמכות לביקורת שיפוטית, במקביל יעניק לרשות המחוקקת את הסמכות להתגבר בתנאים מסוימים על אותה ביקורת.

לכאורה במצב הפוליטי הנוכחי וברמת המתח בין הרשויות אין לכך היתכנות. אך לו ישכילו כל השחקנים על המגרש, הרי שיש סיכוי אמיתי להביא לשינוי המתבקש. בין משכן הכנסת לבית המשפט העליון מפרידים פחות מ-500 מטר, אין סיבה שיפרידו ביניהם עולמות שלמים.

עו"ד יניב כהן, ראש תכלית, המכון למדיניות ישראלית